

FINANČNÁ GRAMOTNOSŤ ŽIAKOV NA PRIMÁRNOM STUPNI VZDELÁVANIA

FINANCIAL LITERACY OF PUPILS IN PRIMARY EDUCATION

Kitti Páleníková¹, Ľubica Chudivaniová

¹Katedra matematiky, Fakulta prírodných vied, Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre, Tr. A. Hlinku 1, Nitra (Slovenská republika); kpalenikova@ukf.sk

OJPPE 1 (2) – Recenzované články/Reviewed Papers

Publikováno/Published 23. 11. 2017

DOI: 10.21062/ujep/35.2017/a/2533-7106/OJPPE/2017/2/1

Abstrakt

Človek sa nenarodí finančne gramotný. Tak ako iné zručnosti, aj orientácia sa vo svete financií má základy vo výchove v rodine a vzdelávaní v škole. Rozvíjanie finančnej gramotnosti v školskom prostredí by nemala byť iba výsadou predmetu matematika. Implementovať úlohy zamerané na rozvíjanie finančnej gramotnosti by mali učitelia všetkých školských predmetov. V príspevku popisujeme výskumnú sondu o finančnej gramotnosti žiakov na prvom stupni základných škôl. Žiaci riešili úlohy vytvorené v súlade s Národným štandardom finančnej gramotnosti Slovenskej republiky.

Kľúčové slová: finančná gramotnosť, PISA, primárne vzdelávanie.

Abstract

A person is not born financially literate. Like other skills, the orientation in the world of finance has fundamentals in family education and in education at school. Developing financial literacy should not be only the privilege of mathematics in the school environment. Implementation of tasks aimed at developing financial literacy should be provided by teachers of all school subjects. In this paper we describe the results of the financial literacy of pupils at primary education. We present the results of the tasks created in accordance with the National Standard of Financial Literacy of the Slovak Republic.

Keywords: financial literacy, PISA, primary education.

ÚVOD

Autori Atkinson a Messy (2012) definujú *finančnú gramotnosť ako kombináciu poznania, vedomostí, zručností, postojov a správania vykonávať zdravé finančné rozhodnutia a nakoniec dosiahnuť individuálnu finančnú prosperitu*. Bežný človek rieši otázku bývania najčastejšie hypotekárnym úverom, zabezpečuje rodinu rôznymi úrazovými a životnými poisťkami a hľadá možnosti ako pre svoje deti zabezpečiť (našetriť) prostriedky na štúdium a iné záležitosti. S narastajúcou ponukou finančných produktov a služieb sú ľudia nútení vyhľadávať a porovnávať čoraz viac ponúk bankových i nebankových inštitúcií. Aby mohol človek urobiť múdre rozhodnutie, nestačí, aby vedel dobre počítať, musí poznať a rozumieť aspoň základným pojmom finančného sveta. Finančné vzdelávanie by malo podľa odporúčaní OECD z roku 2005 začínať v škole, treba začať tak skoro, ako je to možné (Lučeničová a kol., 2013). Európsky hospodársky a sociálny výbor (2011) pod pojmom finančné vzdelávanie rozumie postup, ktorý spotrebiteľom umožňuje lepšie rozumieť finančným produktom a získať poznatky o finančných rizikách a možnostiach, ktoré trh poskytuje, čím sa stávajú schopnými robiť finančné rozhodnutia na základe príslušných informácií. Dostupné finančné vzdelávanie prospieva celej spoločnosti, pretože znižuje riziká finančného vylúčenia a učí spotrebiteľov plánovať a šoriť, čo pomáha znižovať zadlženie.

Už žiaci na prvom stupni vzdelávania často narábajú s peniazmi, najmä vo forme vreckového, majú mobilné telefóny a ďalšie dotykové technológie. Sú zodpovední za drahé veci a často si ich hodnotu ani neuvedomujú. Je preto podľa nás nevyhnutné začať finančne vzdelávať žiakov už od prvého ročníka ich školskej dochádzky. Od roku 2008 je vypracovaný Národný štandard finančnej gramotnosti, ktorý popisujeme bližšie v ďalšej

kapitole. V roku 2014 bola k nemu vypracovaná metodika pre zapracovanie a aplikáciu tém finančnej gramotnosti do školských vzdelávacích programov základných a stredných škôl. Tieto dokumenty napomáhajú učiteľom v praxi pri rozvíjaní finančnej gramotnosti žiakov.

Finančná gramotnosť a testovanie finančnej gramotnosti 15 ročných žiakov v rámci štúdie PISA

Nakoľko nie sú známe testovania žiakov prvého stupňa vzdelávania v oblasti finančnej gramotnosti, ako východisko súčasného stavu problematiky sme zvolili medzinárodné meranie PISA, ktorej testovanou oblasťou v rokoch 2012 a 2015 bola aj finančná gramotnosť 15-ročných žiakov. Slovenská republika sa do merania finančnej gramotnosti 15-ročných žiakov zapojila v rokoch 2012 a 2015. Výsledky zapojených slovenských žiakov uvádzame v tab. 1. Podrobnejší popis jednotlivých úrovní nájde čitateľ napr. v Lučeničová, 2015.

Tab. 1 Výsledkov slovenských žiakov v jednotlivých úrovniach finančnej gramotnosti PISA v rokoch 2012 a 2015 v percentách (Zdroj: Miklovičová a kol., 2017)

Finančná gramotnosť		2012		2015	
		OECD	SR	OECD	SR
úroveň 5	viac ako 625	9,7	5,7	11,8	6,3
úroveň 4	(550 – 625)	21,9	16,9	19,2	13,4
úroveň 3	(475 – 550)	30,2	28,1	24,9	22,0
úroveň 2	(400 – 475)	22,9	26,5	21,8	23,6
úroveň 1	(325 – 400)	10,5	13,3	14,0	18,3
pod úrovňou 1	menej ako 325	4,8	9,5	8,3	16,4

V roku 2015 sa v rizikovej skupine (výkon na úrovni 1 a nižšie) nachádza viac ako tretina (34,7 %) slovenských žiakov, čo je štatisticky významný nárast oproti roku 2012. Znamená to, že 34,7 % našich žiakov nie je schopných v základných súvislostiach riešiť a aplikovať v praxi otázky a problémy týkajúce sa financií (Miklovičová a kol., 2017). Aby sa tento klesajúci trend výsledkov slovenských žiakov neopakoval, rozvíjaniu finančnej gramotnosti treba venovať viac priestoru v školskom vzdelávaní. V porovnaní s ďalšími dvoma testovanými oblasťami štúdie PISA v roku 2012 – matematická a čitateľská gramotnosť je zrejmé, že žiaci, ktorí podávajú lepší výkon v matematickej či čitateľskej gramotnosti, sú viac úspešní aj v riešení úloh z oblasti finančnej gramotnosti. Korelácia výkonov slovenských žiakov vo finančnej a matematickej gramotnosti nadobúda hodnotu 0,85. Výkony žiakov vo finančnej gramotnosti a čitateľskej gramotnosti spolu takisto silno korelujú s výsledkom 0,83 (NÚCEM, 2015). Voľne by sme to mohli interpretovať, že s peniazmi vedia narábať lepšie tí, ktorí vedú čítať s porozumením a aj dobre počítať.

Úlohy s finančným kontextom v národnom testovaní Monitor 5

V národnom testovaní Monitor 5, ktorí testuje žiakov v 5. ročníku základných škôl z učiva primárneho stupňa vzdelávania, sa tiež nachádzajú úlohy zamerané na peniaze. Výsledky z testovania Monitor 5 sú zverejnené za roky 2013 až 2016. Úlohy so sledovanou tematikou patrili medzi stredne až vyššie obťažné. Úlohy zamerané na počítanie s peniazmi mali väčšinou praktický kontext života. Tieto úlohy si vyžadujú aj zručnosť v čítaní s porozumením. Ako uvádzajú autori správy z testovania, testovanie vedomostí a zručností žiakov ukázalo, že v rámci vyučovania matematiky na primárnom stupni vzdelávania je žiaduce pri riešení jednoduchých i zložitejších úloh s reálnym, ako aj s matematickým kontextom viesť žiakov k dôslednému čítaniu zadania úloh a k získavaniu skúseností s významom matematizácie reálnej situácie. Odporúčajú učiteľom, bez ohľadu na skutočnosť, či sa podobné typy úloh nachádzajú alebo nenachádzajú v učebniciach a pracovných zošitoch, zaraďovať do vyučovania matematiky úlohy, v ktorých majú žiaci zdôvodňovať riešenie a svoj postup riešenia, viac aplikačných úloh vyššej kognitívnej úrovne, úlohy s tabuľkami a stĺpcovými diagramami a pod. (Alföldyová a kol., 2017).

NÁRODNÝ ŠTANDARD FINANČNEJ GRAMOTNOSTI NA SLOVENSKU

Národný štandard finančnej gramotnosti popisuje minimálne požiadavky na finančné, ekonomické a právne vzdelávanie žiakov prostredníctvom osvojených kompetencií. Tieto kompetencie v oblasti finančnej gramotnosti sa postupne zameriavajú od najnižšej úrovne až do momentu absolvovania strednej školy. Dôraz

kladie na praktické využitie poznatkov a prepojenie s realitou, nielen na nadobudnutie teoretických vedomostí (NŠFG, 2017)

Finančné vzdelávanie rozvrhuje do šiestich tém, pričom pri každej téme uvádzame (spracované podľa NŠFG, 2017) zameranie na prvej úrovni, ktoré odpovedá žiakom prvého stupňa základnej školy:

Finančná zodpovednosť spotrebiteľov

Žiak na prvom stupni základnej školy je schopný:

- ✓ uviesť jednoduché príklady, ako sa môžu osobné informácie/údaje dostať k nepovolaným osobám;
- ✓ opísať možné dôsledky prezradenia vybraných osobných informácií;
- ✓ uviesť príklady možností na vrátenie výrobkov v rôznych typoch obchodov (napr. elektronické, kamenné);
- ✓ opísať základné práva spotrebiteľov;
- ✓ navrhnúť spôsoby riešenia finančných situácií, v ktorých sa stretne s klamstvom, podvodom, nečestným správaním.

Plánovanie, príjem, práca

Žiak na prvom stupni základnej školy je schopný:

- ✓ opísať, čo sú osobné príjmy človeka;
- ✓ roztriediť príjmy do domácnosti a výdavky na domácnosť.

Rozhodovanie a hospodárenie spotrebiteľov

Žiak na prvom stupni základnej školy je schopný:

- ✓ pomenovať osobné, rodinné a spoločenské potreby;
- ✓ vysvetliť vzťah ľudská práca – peniaze;
- ✓ vymedziť situácie, kedy si človek predmety nakupuje a kedy si ich požičiava;
- ✓ zoradiť osobné želania/potreby podľa ich dôležitosti;
- ✓ stanoviť si merateľné krátkodobé finančné ciele;
- ✓ porovnať ceny rovnakého alebo podobného výrobku a/alebo služby v dvoch rôznych obchodoch;
- ✓ uplatniť zodpovedné rozhodovanie pri nákupe, primerane veku;
- ✓ opísať, za čo všetko sa v domácnosti platí;
- ✓ vysvetliť používanie peňazí v bežných situáciách (hotovostná a bezhotovostná forma peňazí).

Úver a dlh

Žiak na prvom stupni základnej školy je schopný:

- ✓ zdôvodniť voľbu nákupu tovaru alebo služby alebo požičania si predmetu;
- ✓ vysvetliť, že peniaze sa dajú požičať vo finančných inštitúciách;
- ✓ vysvetliť, čo môže nastať pri požičiavaní si cenných predmetov alebo peňazí.

Sporenie a investovanie

Žiak na prvom stupni základnej školy je schopný:

- ✓ opísať, ako a prečo človek môže sporiť.

Riadenie rizika a poistenie

Žiak na prvom stupni základnej školy je schopný:

- ✓ uviesť príklady rizík, ktorým môžu čeliť jednotlivci a domácnosti;
- ✓ vysvetliť podstatu rizika a jeho typy;
- ✓ vysvetliť, prečo a kedy sa ľudia potrebujú poistiť;
- ✓ na jednoduchých príkladoch názorne ukázať, ako poistenie funguje.

Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu SR v Pedagogicko-organizačných pokynoch na školský rok 2017/2018 ukladá školám povinnosť zapracovať témy Národného štandardu finančnej gramotnosti do svojich školských vzdelávacích programov (MŠVVŠ SR, 2017). K národnému štandardu finančnej gramotnosti bola vypracovaná Metodika pre zapracovanie a aplikáciu tém finančnej gramotnosti do školských vzdelávacích programov základných škôl a stredných škôl ako pomôcka pre učiteľov pri zapracúvaní tém finančnej gramotnosti do vyučovacieho procesu (MŠVVŠ SR, 2014).

METODOLÓGIA

Cieľom nášho výskumu bolo zistiť, či žiaci prvého stupňa základných škôl disponujú vedomosťami a zručnosťami formulovanými ako kompetencie definované v Národnom štandarde finančnej gramotnosti pre úroveň 1. Výskum sme realizovali formou výskumnej sondy, nakoľko zber údajov prebehol na výberovom súbore žiakov. Výber žiakov bol realizovaný tak, aby vzorka mohla byť považovaná za reprezentatívnu. Výskumnú sondy sme realizovali na Základnej škole v Šuranoch so žiakmi prvého stupňa. V zmysle reprezentatívnej vzorky boli vybraní žiaci typickej malej mestskej školy. Do výskumnej sondy bolo zapojených celkovo 93 žiakov, z toho 1. ročník 36 žiakov, 2. ročník 18 žiakov, 3. ročník 15 žiakov, 4. ročník 24 žiakov. Celkovo má výskum len deskriptívny charakter.

Výskumný nástroj

Úlohy pre 1. ročník základných škôl

Úloha 1 Obrázky usporiadať očíslovaním od 1 po 8 podľa toho, čo je pre ľudí najdôležitejšie.

Úloha 2 Mama ti dala na desiatu 2 Eurá. Zakrúžkuj, čo si za ne môžeš kúpiť, aby si nezostal nič dlžný.

Úloha 3 Myslíš si, že sú peniaze v živote dôležité? Napíš, čo si za peniaze nemôžeš kúpiť.

Úloha 4 Od rodičov dostaneš 5 Eur vreckové. Zakrúžkuj, čo by si s peniazmi urobil.

všetky si ich odložil
 kúpil si sladkosti a všetky minul
 časť z nich by som si odložil

Úloha 5 Spoj čiarou, aké vlastnosti by mal mať človek, ktorému by si požičal svoju obľúbenú vec.

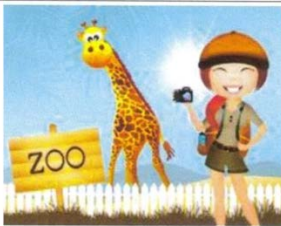
nezodpovedný		poctivý
spoľahlivý		čestný
sebecký		chamtivý
opatrný		závistlivý

Úloha 6 Jankov otec pracoval ako údržbár. Z podniku, v ktorom pracoval, ukradol pracovné náradie a tak ho z práce vyhodili. Skús mu poradiť, ako by mohol šetriť, keď je teraz nezamestnaný a dostáva peniaze od štátu, ktoré mu postačia len na vyplatenie účtov a kúpu jedla.

Úlohy pre 2. ročník základných škôl

Úloha 1 Janka sa s rodičmi dohodla, že urobí čokoľvek, aby ju zobrali do ZOO. Mama mala veľa práce a tak ju poprosila o pomoc. Napíš, aké domáce práce mohla urobiť, aby mame pomohla a mohli ísť do ZOO.

Úloha 2 Spoj čiarou, čo si musí Janka nutne kúpiť, ak chce stráviť v ZOO celý deň.

lístok do ZOO		fotoaparát
cukrovú vatu		jedlo
niečo na pitie		mapu celej ZOO
ďalekohľad		slnečné okuliare

Úloha 3 Zakrúžkuj, čo potrebuje Janka na to, aby mohla ísť do ZOO.

lístok peniaze kamarátku povolenie a sprievod rodičov hračku

Úloha 4 Napíš, čo je podľa teba majetok.

Úloha 5 Vstupenka do ZOO stojí 4 €. Požičať si ich môžeš od svojej sestry, no musíš jej ich vrátiť. Za domáce práce môžeš každý týždeň zarobiť 1 €. Koľko týždňov by si splácal svoj dlh?

Úloha 6 Na vstupenku by si si mohol aj nasporiť. Napíš, aké sú pozitívne a negatívne stránky sporenia.

Úlohy pre 3. ročník základných škôl

Úloha 1 Vlastnými slovami popíš, čo znamenajú slová

Bohatstvo _____

Chudoba _____

Myslíš si, že ak sú naši rodičia chudobní, budeme aj my? Prečo?

Úloha 2 Čiarou priraď, na čo míňali peniaze deti v minulosti a na čo ich míňajú deti v súčasnosti.

DETI V MINULOSTI				SÚČASNÉ DETI			
tablet	hry	oblečenie	kino	školské pomôcky	šport	jedlo	pomoc rodičom

Úloha 3 Prečítaj si príbeh o dvoch rodinách. Vypočítaj, ktorá rodina je na tom z pohľadu financií lepšie. Všimni si vzťah človeka a rodiny k peniazom – nerovnaký príjem, nestálosť príjmu, počet zamestnaní, rozdiel výšky príjmov podľa pracovného zaradenia, možnosť príjmu žiaka.

Rodina NOVÁKOVÁ

Pani Marcela pracuje ako kuchárka. Mesačne zarobí 550 €. Jej manžel Juraj je nezamestnaný. Dcéra Anna pracuje ako zdravotná sestra a zarába 770 €. Syn Andrej roznáša každý mesiac letáky, pričom za roznos zarobí 50 €, a každý týždeň za doučovanie matematiky zarobí 10 €.

Rodina SLOVÁKOVÁ

Pán Jozef, ktorý je vdovec, pracuje ako zvärač a jeho mesačný príjem je 450 €. Obe jeho dcéry sú slobodné mamičky na materskej dovolenke, ktorej výška je 350 €. Najmladšia dcéra Sofia je študentka, ktorá poberá štipendium vo výške 185 €.

Úloha 4 Napíš, za čo všetko musia rodičia platiť, aby domácnosť správne fungovala.

Úloha 5 Od kamaráta si si požičal 50 €, ktoré si mu mal vrátiť v priebehu mesiaca. Peniaze si minul a nemáš ich ako vrátiť. Vypíš spôsoby, ako sa vyhnúť problémom so zadlžením alebo ako čo najskôr peniaze vrátiť.

Úloha 6 Blížia sa tvoje narodeniny. Babka s dedkom ti darujú 50 €. Ako s nimi naložíš?

Úloha 7 Rodičia ti dávajú každý týždeň vreckové. Nakúpiš si sladkosti a minieš ho a dva dni. Potom si požičiaš peniaze od svojej sestry, ktorej ich musíš vrátiť. Minieš aj tie. Možno tvoje narábanie s peniazmi považovať za nedbanlivé? Svoju odpoveď zakrúžkuj.

ÁNO

NIE

Úlohy pre 4. ročník základných škôl

Úloha 1 Zakrúžkuj možné spôsoby, akými by si mohol získať peniaze.

MZDA VYPLATENIE DLHU VÝHRA VRECKOVÉ DARČEK PRE SÚRODENCA
 DAR NÁKUP PREDAJ DEDIČSTVO PÔŽICKA

Úloha 2 Napíš 5 vecí, ktoré si môžeš požičať a 5 vecí, ktoré by si nikomu nepožičal.

Úloha 3 Koľko Eur by si zaplatil za permanentku na plaváreň počas celého školského roka (165 dní), ak jeden vstup stojí bez permanentky 2 € a s ňou 1 €?

Ak by si na dva týždne ochorel (10 dní), koľko Eur by si minul zbytočne? Čo by si si za tie peniaze mohol kúpiť?

Úloha 4 Na permanentku si môžeš našetriť. Ak by si si každý mesiac v priebehu jedného roka odložil 15 €, nasporil by si na permanentku dosť peňazí?

V sporení by si pokračoval ďalšie dva roky. Koľko peňazí by ti zostalo?

Úloha 5 Na plaváreň si musíš kúpiť: plavky, šľapky, uterák, kúpaciu čiapku a okuliare. Rozhodni, v ktorom obchode by bola kúpa vecí výhodnejšia. Obchod zakrúžkuj.

SPORTISIMO

Plavky 25 €

Uterák 12 €

Čiapka 7 €

Okuliare 28 €

Pri nákupe nad 50 € zľava 5 €!

EXISPORT

plavky 27 €

uterák 9 €

čiapka 13 €

okuliare 27 €

Úloha 6 Nové okuliare ti dobre netesnia. Napíš, ako by si postupoval pri ich reklamácií.

Úloha 7 Napíš, proti čomu by si sa mohol poistiť počas pravidelných návštev plavárne.

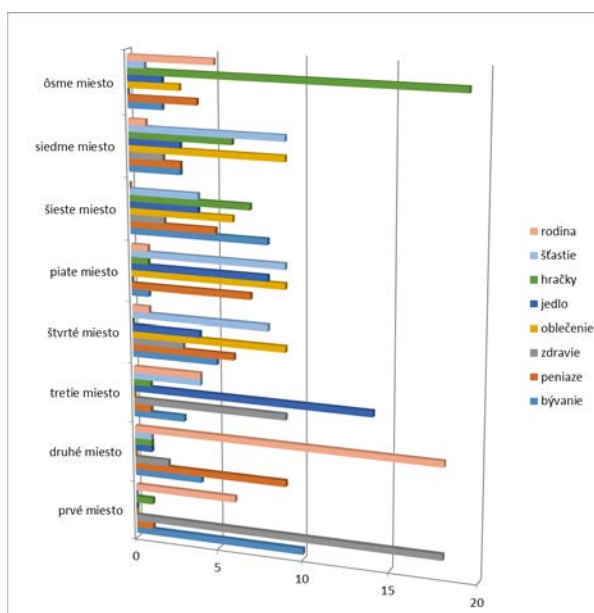
VÝSLEDKY

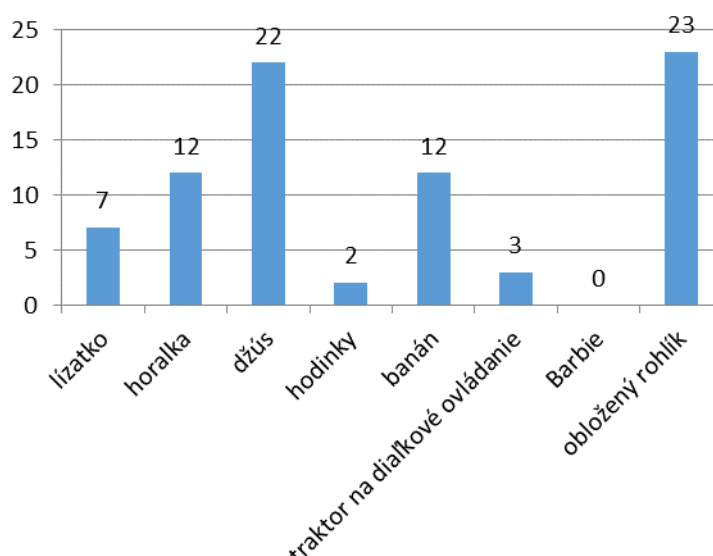
Žiaci 1. ročníka riešili 6 úloh. V prvej úlohe sme od nich očakávali, že sú schopní uvedené hodnoty a potreby zoradiť podľa svojho hodnotového rebríčka. Môžeme skonštatovať, že žiaci sú schopní základné ľudské hodnoty a potreby správne zoradiť podľa ich dôležitosti (graf 1). Aj napriek vplyvu spoločnosti a jej požiadaviek tradične uviedli na prvé miesto zdravie, ktoré je v živote naozaj to najdôležitejšie a nikdy sa nebude dať kúpiť rovnako ako rodina z druhého miesta. Za najmenej dôležité pre ľudí určili žiaci hračky.

V druhej úlohe mali žiaci vybrať z ponúknutých možností položky vhodné na desiatu a pritom nezostať dlhý. Najčastejšie sa v žiackych odpovediach vyskytli kombinácie rožok + džús banán/lízanka, alebo dvojica rožok + džús/banán/lízanka. Na grafe 2 vidíme výskyt jednotlivých položiek vo výbere žiakov. Celkovo 31 žiakov vybralo tovar vhodný na desiatu. Len 5 žiackych riešení považujeme za nesprávne, nakoľko pri kúpe hodínok alebo traktora na diaľkové ovládanie by ostali žiaci dlhý.

Môžeme skonštatovať, že žiaci sú schopní uplatniť zodpovedné rozhodovanie pri nákupe.

Graf 1 Odpovede žiakov 1. ročníka na úlohu 1

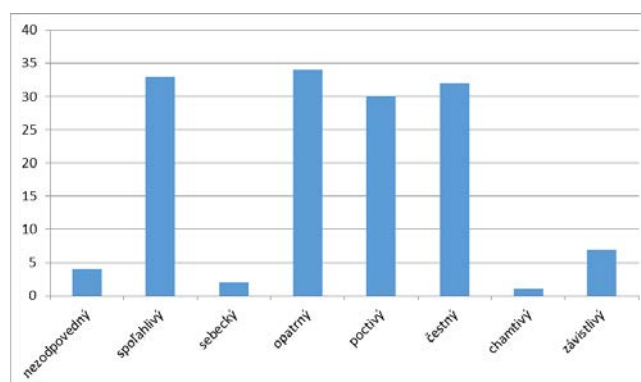

Graf 2 Odpovede žiakov 1. ročníka na úlohu 2

V tretej úlohe sme chceli zistiť, či žiaci považujú peniaze za nevyhnutnú životnú potrebu a ako vnímajú ich hodnotu. Na prvú časť tejto otázky neuviedla žiadnu odpoveď až polovica žiakov. 16 žiakov zakrúžkovali odpoveď áno a 2 žiaci nie. Domnievame sa, že neuvedená odpoveď bola spôsobená aj tým, že žiakom v tomto veku je potrebné v zadaní naraz uviesť iba jednu otázku alebo pokyn. V druhej časti otázky uviedli žiaci ako najčastejšie odpovede: planétu (8 žiakov), Slnko (7 žiakov), Zem (6 žiakov), seba (4 žiaci), zdravie (3 žiaci), dušu, lásku, strom a telefón (po 2 žiakoch). Iba po jednom sa vyskytli odpovede ako mesto, prútik, slona, diamant. Myslíme si, že žiaci pri odpovediach ako napr. diamant a telefón (veci dostupné na bežnom trhu) odhadovali svoju momentálnu finančnú situáciu, že si ako žiaci uvedený tovar kúpiť nemôžu.

Štvrtá úloha bola zameraná na kompetenciu schopnosť žiaka organizovať svoje osobné financie a vypracovať osobný finančný plán. Predpokladali sme, že väčšina žiakov peniaze minie, ale až 17 žiakov by si odložila časť z peňazí a 14 žiaci by si odložili všetky. Iba 3 žiaci uviedli nami očakávanú odpoveď. 2 žiaci neuviedli žiadnu odpoveď. Zo žiackych odpovedí možno zhodnotiť, že žiaci dokážu organizovať osobné financie - pokladáme to za istý predpoklad, že finančná gramotnosť je v tejto oblasti dobre rozvinutá, myslia do budúcnosti a učia sa šetriť.

Piata úloha bola zostavená na základe čiastkovej kompetencie Národného štandardu finančnej gramotnosti, ktorá vyžaduje od žiakov, aby boli schopní opísať, aké vlastnosti by mal mať človek, ktorý si požičiava obľúbenú osobnú vec iného človeka.

Graf 3 Odpovede žiakov 1. ročníka na úlohu 5

Odpovede žiakov vidíme na grafe 3. Odpovede s negatívnymi vlastnosťami mohli nastať aj z dôvodu, že žiaci v prvom ročníku nepoznajú význam týchto slov. Na základe žiackych odpovedí môžeme skonštatovať, že žiaci poznajú dobré a zlé ľudské vlastnosti a v požičiavaní svojich osobných vecí sú opatrní.

Posledná úloha v prvom ročníku bola zameraná na pochopenie pojmu riziko prostredníctvom uvedeného príkladu z bežného života. Až 13 žiakov na danú úlohu neodpovedalo. 9 žiakov uviedlo radu, aby kupoval len to, čo potrebuje, 7 žiakov odporúča nájsť si novú prácu. Zaujali nás odpovede spojené s hazardom a návykovými látkami - 6 žiakov uviedlo radu, aby nehral automaty a 5 žiaci uviedli nekúpiť si cigarety a alkohol.

Žiaci 2. ročníka riešili 6 úloh. V prvej úlohe sme od žiakov očakávali, že budú schopní vymenovať svoje vlastné skúsenosti s prácami v domácnosti. Najčastejšie odpovede sa týkali upratovania – vlastnej izby, domu i práce okolo domu. Jeden žiak uviedol, že postráži sestru. Môžeme skonštatovať, že žiaci poznajú domáce práce, ktoré ich rodičia musia vykonávať a uvedomujú si tie, s ktorými by im mohli pomôcť.

V druhej úlohe sme očakávali od žiakov schopnosť uviesť príklady, ako byť finančne zodpovedným mladým človekom. Žiaci správne vybrali možnosť kúpiť lístok do ZOO, ktorý je potrebný pre vstup. Základnou ľudskou potrebou je potreba jedla a pitia, preto správne určili možnosť kúpiť si niečo na jedlo a pitie. Užitočnou, ale nie nevyhnutnou pomôckou potrebnou pre zorientovanie sa v ZOO je aj mapa. Aj napriek iným možnostiam žiaci uviedli to, čo je naozaj potrebné a potvrdili, že sú finančne zodpovední.

V tretej úlohe všetkých 18 žiakov zakrúžkovalo možnosti lístok, peniaze, povolenie a sprievod rodičov. Peniaze sú potrebné k zakúpeniu lístka, bez ktorého by Janka ZOO nemohla navštíviť. Žiaci si museli uvedomiť skutočnosť, že Janka nie je plnoletá, a preto správne zakrúžkovali možnosť povolenie a sprievod rodičov. Žiaci prejavili schopnosť orientovať sa v osobných a spoločenských potrebách.

Žiaci mali vo štvrtej úlohe na základe požiadavky Národného štandardu finančnej gramotnosti vysvetliť svoju predstavu o tom, čo je majetok. Prvé tri miesta v počte odpovedí sú auto, nábytok a dom. Žiacke odpovede môžeme kategorizovať o troch základných skupín: nehnuteľnosť (dom), dopravný prostriedok (auto, bicykel, motorka, kamión) a elektronika (televízor, mobil, tablet, počítač). Žiaci považujú za majetok aj predmety, ktoré vlastní sami (napr. hodinky). Zvláštnosťou je motorka a kamión, ktorú podľa nášho názoru žiaci zvolili z dôvodu, že v ich očiach nie sú lacnou záležitosťou a človek, ktorý ich vlastní je podľa nich bohatý. Úloha splnila svoj cieľ, žiaci vymenovali to, čo pokladajú za majetok.

V piatej úlohe všetci žiaci odpovedali správne a uviedli, že svoj dlh by splácali štyri týždne. Žiak sa prostredníctvom tejto úlohy oboznámil so situáciou, kedy si človek peniaze požičiava. Stretol sa s pojmom dlh, ktorý je neoddeliteľnou súčasťou požičiavania.

Šiesta úloha bola zostavená na základe očakávania, že žiak je schopný opísať pozitívne a negatívne stránky sporenia. Čiastková kompetencia vyplýva z témy Sporenie a investovanie uvedenej v Národnom štandarde finančnej gramotnosti. Medzi pozitívne stránky sporenia všetci žiaci uviedli, že si môžu niečo kúpiť (darček sebe alebo mame, jedlo). Na druhom mieste možnosť požičať peniaze niekomu. Ako negatívnu stránku sporenia neuviedli žiaci žiadnu odpoveď. Z uvedených odpovedí žiakov predpokladáme, že nie sú schopní opísať pozitívne a negatívne stránky sporenia v požadovanej miere. Žiaci v tomto veku predpokladáme, že sa so znehodnotením peňazí v hotovosti ešte nemali kde stretnúť.

Žiaci 3. ročníka riešili 7 úloh. Prvá úloha bola zostavená na základe očakávania, že je žiak schopný opísať príklady bohatstva. Žiaci si pojem bohatstvo spájajú s vlastnením peňazí a drahých vecí. Bohatý človek je podľa nich zdravý a vie šetriť. Jeden žiak uviedol, že bohatý je človek, keď je múdry. K pojmu chudoba žiaci uviedli nezamestnanosť, človeka bez príjmu, nedostatok peňazí a chorobu. Žiaci všetci uviedli, že nemusia byť chudobní, veria tomu, že vlastným úsilím (vzdelávať sa a hľadať lepšie platenú prácu) môžu situáciu zmeniť. Je zaujímavé, že žiaci si spájajú zdravie s bohatstvom a chudobu s chorobou.

V druhej úlohe sme v súlade s témou Finančná zodpovednosť a prijímanie rozhodnutí očakávali schopnosť žiakov uviesť príklady míňania peňazí u detí predchádzajúcich generácií. 15 žiakov priradilo k deťom v minulosti možnosti oblečenie a pomoc rodičom. 14 žiakov uviedlo, že deti v minulosti míňali peniaze na jedlo a kino. 15 žiakov uviedlo, že súčasné deti míňajú peniaze na hry a tablet, 13 žiaci uviedli šport. Podľa nášho názoru žiaci nemajú dostatočné vedomosti o tom, ako žili deti v minulosti a na čo míňali svoje ušetrené peniaze.

V tretej úlohe na základe Národného štandardu finančnej gramotnosti sa od žiakov očakáva, že v rámci témy Zabezpečenie peňazí pre uspokojovanie životných potrieb - príjem a práca sú schopní popísať spôsob zabezpečenia peňazí vo vlastnej rodine a porovnať ho so zabezpečením v inej rodine. Všetci žiaci uviedli, že rodina Nováková je na tom z pohľadu financií lepšie.

Štvrtá úloha bola zostavená na základe očakávania, že žiak je schopný opísať, za čo všetko rodičia v domácnosti platia. Všetci žiaci uviedli, že rodičia platia za kúrenie, jedlo, benzín, servis, platia dane, platia aj za oblečenie, školské pomôcky a zariadenie. Navyše 14 žiakov uviedlo, že rodičia platia za lieky a 12 žiakov odpovedalo, že rodičia platia za šport. Podľa nášho názoru žiaci vypísali dostatočné množstvo príkladov, za čo všetko rodičia v domácnosti platia. Finančná gramotnosť je v tejto oblasti u žiakov dobre rozvinutá, sú schopní orientovať sa výdavkoch na domácnosť.

V piatej úlohe očakávame, že žiak tretieho ročníka základnej školy by mal byť schopný opísať spôsoby, ako sa vyhnúť problémom so zadlžením alebo ako ich zvládnuť. 15 žiakov uviedlo ako možnosť peniaze si vôbec nepožičať. 7 žiakov by požičané peniaze postupne vracalo z vreckového. Problém so zadlžením by 1 žiak vyriešil tak, že by si peniaze zarobil.

Šiesta úloha bola zameraná na schopnosť žiakov rozhodnúť sa, kedy a na čo investovať svoje peniaze. Z uvedených odpovedí vyplýva, že žiaci by kúpili niečo pre seba i svojich blízkych; minuli by ich na svoje koníčky a kúpili by si niečo pre radosť. bicykel ho určite za 50 € nikde nekúpi. Chýba nami očakávaná odpoveď – odložím, usporím.

Posledná siedma úloha upozorňuje žiaka na nedbanlivé narábanie s peniazmi. Žiaci by si mali byť vedomí, že ak si peniaze požičajú, musia ich aj vrátiť. Svoje vreckové by nemali hneď utrátiť na sladkosti, ale rozdeliť si peniaze tak, aby im aj časť z nich zostala. Očakávali sme, že všetci žiaci označia ako svoju odpoveď áno, ale len 13 žiakov považuje takéto narábanie s peniazmi za nedbanlivé.

Žiaci 4. ročníka riešili 7 úloh. V prvej úlohe sme očakávali od žiakov, že vedia vymenovať spôsoby, ako vedieť získať peniaze. Najčastejšie sa u žiakov vyskytli odpovede mzda a výhra, na druhom mieste vreckové a predaj, na treťom mieste dar. Zaujímavé je, že 1 žiak zaradil k zisku peňazí napr. aj nákup, pri ktorom sa peniaze míňajú. Žiaci primerane veku zodpovedali úlohy podľa očakávania.

Na základe druhej úlohy sme chceli zistiť, ako žiaci vnímajú požičiavanie vecí. Ich úlohou bolo uvedomiť si rozdiel medzi tým, čo si môžu požičať, čo by aj oni požičali a vecami, ktoré by za žiadnych okolností nikomu nepožičali. Žiaci pri predmetoch, ktoré by si požičali, uvádzajú najmä im veku blízke veci: pero, ceruzka, kniha, papier, hračku, predmety, ktoré by nikomu nepožičali uvádzajú auto, peniaze, dom, mobil notebook, mamu, zubnú kefku. Predmety uviedli žiaci podľa očakávania.

Žiaci mali v tretej úlohe pomocou jednoduchého výpočtu zistiť, koľko eur by zaplatili za permanentku na plaváreň. Takmer len polovica, 13 žiaci, uviedli odpoveď, akú sme očakávali, a to 165 €. Ostatní žiaci uviedli iné sumy, okolo 80 €. Predpokladáme, že nepočítali s daných počtom dní. Stratu počas ochorenia väčšina žiakov uviedla 10 €, a za ne by si mohli kúpiť rôzne sladkosti.

Štvrtá úloha bola zameraná na rozvíjanie finančnej gramotnosti v oblasti Plánovania a hospodárenia s peniazmi. 23 žiaci uviedli správne, že im nasporené peniaze vystačia na kúpu permanentky. 13 žiakov uviedlo, že ak by v sporení pokračovali, ostalo by im 45 €, počítali s tým, že aj ďalšie roky budú pokračovať v plávaní a budú kupovať z nasporených peňazí permanentku. Úloha bola na výpočet pre žiakov 4. ročníka jednoduchá, z nesprávnych odpovedí nevieme vyvodiť ďalšie závery, čo ich viedlo k nesprávnym výsledkom.

V piatej úlohe sa od žiakov podľa Národného štandardu finančnej gramotnosti vyžaduje uplatniť pri nákupe zodpovedné rozhodovanie, primerané osobnému veku. 17 žiakov zakrúžkovalo odpoveď Sportisimo, 5 žiaci označili Exisport a 2 neuviedli odpoveď. Správnu odpoveďou bola voľba obchodu SPORTISIMO. Žiaci mali možnosť porovnať ceny rovnakého tovaru v dvoch rôznych obchodoch a stretli sa so zľavou na celý nákup, ktorú aj v reálnom živote ponúkajú rôzne obchody.

Šiesta úloha bola zostavená na základe požiadavky, že je žiak schopný vysvetliť kroky pri riešení reklamácie podanej zákazníkom. V 11 žiackych odpovediach sa vyskytla žiadosť o vrátenie peňazí, 10 žiaci uviedli výmenu okuliarov za nové a 3 žiaci by žiadali opravu okuliarov. Na základe uvedených odpovedí môžeme skonštatovať, že žiaci nepopísali všetky potrebné kroky pri reklamáci. Neuvedomili si, akú dôležitú úlohu pri reklamáci plní pokladničný blok, bez ktorého vrátenie tovaru nie je možné. Schopnosť žiakov vysvetliť jednotlivé kroky pri reklamáci odporúčame rozvíjať prostredníctvom inscenačných metód.

V siedmej úlohe od žiakov očakávame schopnosť vysvetliť, prečo a proti čomu sa ľudia potrebujú poistiť. Počas pravidelných návštev plavárne by sa žiaci poistili proti úrazu, strate alebo krádeži vecí. Nakoľko len necelá polovica žiakov odpovedala na túto úlohu, hodnotíme, že žiaci nemajú dostatočné vedomosti o poistení.

Je potrebné u žiakov zaraďovať úlohy zamerané na vedomosti a zručnosti v oblastiach daných Národným štandardom finančnej gramotnosti, a to nielen na hodinách matematiky. Odporúčame čítanie rôznych textov s finančnou problematikou primeraných (zjednodušených) veku, využívanie inscenačných metód, plánovaním cieľenej návštevy obchodu alebo banky, rôzne besedy a iné. Myslíme si, že nikdy nie je priskoro pripravovať žiakov na prácu s peniazmi a vychovávať z nich finančne zodpovedných ľudí.

ZÁVER

Požiadavky na žiakov uvedené v Národnom štandarde finančnej gramotnosti sú uvedené v súlade s reálnym životom. Schopnosti žiakov zúčastnených v našej sonde celkom zodpovedajú úrovni 1 požadovaných schopností daných v Národnom štandarde finančnej gramotnosti. V niektorých úlohách mali žiaci nedostatky, ktoré sa zaradením úloh na rozvoj finančnej gramotnosti ľahko dajú odstrániť. Pri tvorbe úloh pre žiakov primárneho stupňa vzdelávania je potrebné dbať na jednoduché otázky a pokyny; vychádzať najmä zo situácií primeraných ich veku.

PodĎakovanie

Článok vznikol v rámci projektu KEGA 016UKF - 4/2016 Implementácia konštruktivisticky orientovaného vyučovania matematiky s dôrazom na aktívne nadobúdanie poznatkov žiakmi v kontexte bilingválneho vzdelávania.

Literatúra

- [1] Alföldyová, I. a kol. (2017) *Testovanie 5 – 2016. Priebeh, výsledky a analýzy*. Bratislava: NÚCEM. 71 s.
- [2] Atkinson, A., Messy, F. (2012). *Measuring Financial Literacy: Results of the OECD / International Network on Financial Education (INFE) Pilot Study*, OECD Working Papers on Finance, Insurance and Private Pensions, No. 15, OECD Publishing, Paris. Citované dňa 12. septembra 2017. Dostupné na <http://www.oecd-ilibrary.org/docserver/download/5k9csfs90fr4en.pdf?expires=1505207073&id=id&accn=guest&checksum=09A29649C2DDDE73D72723F6E6770D03>
- [3] EHSV (2011) *Stanovisko Európskeho hospodárskeho a sociálneho výboru na tému Finančné vzdelávanie a zodpovedná spotreba finančných prostriedkov*. Citované 13. septembra 2017. Dostupné na <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2011:318:0024:0031:SK:PDF>
- [4] Ferencová, J. a kol. (2015) *PISA 2012 Národná správa Slovensko*. Bratislava: NÚCEM. 60 s. ISBN 978-80-89638-21-5
- [5] Chudivaniová, L. (2015) *Rozvíjanie finančnej gramotnosti v primárnom vzdelávaní*. Diplomová práca. Nitra: UKF v Nitre. 72 s.
- [6] Lučeničová, K. a kol. (2013). *Zbierka úloh z finančnej gramotnosti*. Bratislava: NÚCEM. 30 s. ISBN 978-80-896338-09-3
- [7] Miklovičová, J. a kol. (2017) *PISA 2015 Národná správa Slovensko*. Bratislava: NÚCEM. 86 s.
- [8] MŠVVŠ SR (2017) *Národný štandard finančnej gramotnosti verzia 1.2*. Citované dňa 10. septembra 2017. Dostupné na <https://www.minedu.sk/data/att/11359.pdf>
- [9] MŠVVŠ SR (2014) *Metodika pre zapracovanie a aplikáciu tém finančnej gramotnosti do školských vzdelávacích programov základných škôl a stredných škôl*. Citované dňa 10. septembra 2017. Dostupné na <https://www.minedu.sk/data/att/6639.pdf>
- [10] MŠVVŠ SR (2017) *Pedagogicko – organizačné pokyny na školský rok 2017/2018*. Citované dňa 10. septembra 2017. Dostupné na <https://www.minedu.sk/data/att/11847.pdf>